

Централна банка. Поява на централните банки. Трансмисионен механизъм.

1.1. кредитор от последна инстанция за другите банки - първоначално ЦБ не са носели отговорност за макроикономическата стабилност. Появата на ЦБ като агент спасител се свързва с вътрешната нестабилност на паричната и банковата система и неспособността на пазара да реши проблема за стабилните пари – преди появата на ЦБ парите са се предлагали на конкурентен принцип от няколко банки

1.2. появата на ЦБ като резултат от постепенна намеса на държавата в производството на пари (“държавата конфискува парите” - Сален). Появата на ЦБ не е продиктувана от икономическа логика, а от политически, военни, фискални, идеологически интереси.

Примерът с Banque de France - Наполеон Бонапарт създава Banque de France, в която самият той е бил акционер, като първоначално е била конкурент на частните емисионни банки във Франция. През 1803 г. със закон Наполеон ѝ дава изключителното право да емитира банкноти.

Два са подходите за институционално създаване на централна банка. Единият е подходът на единното държавно учреждение, създадено по силата на специален устройствен закон като юридическо лице. Другият подход е запазване на принципа на акционерното начало.

Собственици (акционери) на централни банки от акционерен тип са държавата, представлявана от финансовия министър, общините, банки, застрахователни компании и стопански субекти – представители на индустрията. Функциите на Общото събрание на акционерите се свеждат до избора на миноритарно участие в управителния орган на банката, одобряването на годишните счетоводни отчети, разпределението на печалбите, както и избора на ревизори. Управителният орган на банка, изградена на акционерен принцип, дискутира и взема решения по конкретните парични проблеми, приема подзаконовни нормативни актове с оглед регулирането на банковата система, взема решения с административен характер. Оперативното ръководство може да се осъществява от управителния орган на колективен принцип или от изпълнителни директори, назначени от управителния орган или по друг начин. В първия случай се реализира т. нар. групова отговорност при вземане на колективните решения, докато за извършените операции във втория случай отговарят лично изпълнителните директори. Разбира се, в различните законодателства конкретното уреждане е различно, но принципът е един – автономност на управлението от собствениците при провеждане на контрол от страна на Общото събрание на акционерите.

Подходът на независимата (самостоятелно юридическо лице) институция е възприет от Българската народна банка. Тази форма на организация определя пълната публична собственост на националната банка, а оттам в повечето случаи и пълния трансфер на реализираната печалба към държавния бюджет след заделяне на резерви. От една страна, централната банка е контролор на паричното обращение, а от друга, е институция, реализираща приходи (главно от сеньораж).

Най-старата ЦБ – Шведската, създадена през 1668 г. Английската централна банка е създадена през 1694 г., а Федералната резервна система е създадена през 1913 г. (след множество банков паники и фалити като целта на ФРС е да бъде кредитор от последна инстанция).

Централната банка на България (БНБ) е създадена през 1879 г. като първоначално е работила като универсална банка.

2. Функции на ЦБ

Емисионна банка - емитиране на пари и регулиране тяхната циркулация

- Банка на банките – роля на кредитор от последна инстанция, регулира ликвидността на цялата банкова система чрез паричните инструменти
- Банкер на държавата – отпускане кредити на правителството, обслужване на държавния дълг, касово обслужване на бюджета

- Прилагане на държавна политика по отношение на валутния курс
- Съхраняване на международни резерви

Последните две функции са допълнителни.

Емисионната автономия е първостепенна функция на централната банка. Тя се изразява в гарантираното със закон монополно право на централната банка да осъществява емисия на пари под формата на банкноти, монети и депозити, деноминирани в национална валута. Парите в обращение са покрити с активите на централната банка. Активите включват резерви, деноминирани в чуждестранна валута, включително депозитни наличности в чуждестранни банки, чуждестранни държавни ценни книжа, благородни метали, ценни книжа, емитирани от съответната национална държава, сконтирани полици и предоставени депозити в национална валута. В зависимост от възприетия емисионен режим размерът на издадените пари може да се обвърже с определен актив.

Централната банка съхранява паричните средства на държавата и води отчетността по касовото изпълнение на държавния бюджет (с помощта на търговските банки). Централната банка емитира от името и за сметка на правителството държавните ценни книжа. Тя извършва и операциите по отчетността на вътрешния и външния дълг. В тази си роля тя действа като агент на правителството.

В много държави централната банка е натоварена да осъществява контрол върху търговските банки. Контролът означава правомощия за издаване на лицензии за извършване на банкова дейност, за осъществяване на проверки за законността на банковите операции, извършвани от банковите институции, както и вменяване на задължения на банките да предоставят задължителна информация в изпълнение на тази функция.

3. Зависимост или независимост на Централната банка

3.1. в подкрепа на идеята за независимост на ЦБ

Привържениците на тази идея изтъкват, че ако паричните власти имат къс хоризонт или са изложени на политическо влияние, политиката на централната банка няма да бъде ефективна в борбата с инфлацията. ЦБ, която е под влиянието на правителството няма да се ползва с доверие от страна на населението и това ще доведе до непредвидими инфлационни очаквания. Независимата парична политика създава предпоставки за спазването на фискална дисциплина.

Разлика между институционална независимост и независимост на паричната политика - институционалната независимост не означава непременно независимост на паричната политика (напр. при слабо развит пазар на ДЦК и невъзможност на ЦБ да наложи кредитни рестрикции върху ТБ).

3.2. аргументи против независимостта на ЦБ – възможни конфликти между целите на паричната политика и целите на фискалната политика в следните области

- Управление на публичния дълг и кредитни условия в страната
- Валутна политика - например при режим на фиксиран курс нуждата от координация е много по-голяма и в този случай се обезсмисля независимостта на ЦБ поради факта, че паричната политика е обвързана с на първо място с ангажмента за поддържане на валутния курс, а след това ценовата стабилност.
- Институционална стабилност на финансовия сектор – големите бюджетни дефицити са фактор за увеличаване на вътрешния и външния дълг, което да противоречи на целите на паричната политика
- Съсредоточаването на прекалено голяма власт в институция, която не се подчинява на никакъв директен и ефективен политически контрол

3.3. Връзка независимост на ЦБ – инфлация

- Независимата ЦБ е фактор за по-ниска инфлация
- Съмнение относно причинно-следствената връзка между независимостта на ЦБ и инфлацията – наблюдаваната негативна корелация между инфлацията и независимостта на ЦБ не подкрепя сама по себе си независимостта на ЦБ. Аргументи: ниска инфлация и висока степен на независимост на ЦБ обикновено се наблюдават в страни, характеризиращи се с: